

Karamanlı Rum Ortodoks Bir Askerin Seferberlik Hatıraları, Çanakkale ve Doğu Cepheleeri, 1915-1919

Yayına hazırlayan Evangelia Achladi

İstanbul, Kitap Yayınevi, 2017, 178 sayfa, ISBN: 978-605-105-176-5

Alihan ÇETİNER*

Son dönemde askeri hatıralar ve günlüklerin basımı yaygınlaşmıştır. Özellikle üst düzey kumandanların yazdıklarından öğrendiğimiz savaşları artık düşük rütbeli subaylar ve rütbesiz askerlerden de okuyabiliyoruz. Er veya erbaşların kaleme aldığı hatırat ve günlükler en alt kademenin savaşa bakışını, lojistik ve asker yönetimindeki aksaklıkları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Burada ele alacağımız kitap bu minvalde bir eser olup değişik bilgilerle okuyucuyu şaşırtabilecek kapasitesindedir. Bu eserin önemi yazarın Hıristiyan bir Türk askeri olması ve eser Yunan alfabesi ile Türkçe kaleme alınmıştır. Bir mezatta koleksiyoncu Thanasis Nikolaidis tarafından bulunup yayın dünyasına kazandırılmıştır. Ayrıca Karamanlıca literatür konusunda uzman olan Evangelia Balta'nın önsözde de belirttiğine göre bu metin yayımlanan ilk Karamanlıca elyazmasıdır.

Kitabımızın yazarı Karamanlı Ortodoks Türklerinden onbaşı rütbesinde bir askerdir. Eserini günlük şeklinde yazmış olup yazarın ismi ise bilinmemektedir. Metinden anlaşıldığına göre Samatya'da yaşayıp ve orada da esnaflık yapmaktadır. Günlük 9 Mart 1915 tarihinde Edirne'de başlar. Yazar 1914 senesinde askere alınmış

*Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, alihan_cetiner@hotmail.com.

ve çok geçmeden Cihan Harbi başlamıştır. Günlüğünü 1915 ile 1919 arasında tutmuştur. Harbin başlaması ile ilk Çanakkale Cephesi'ne gönderilmiştir. Burada Arıburnu, 3. Kırte ve Kanlısirt gibi önemli muharebelere katılmıştır. Hatta bu muharebelerden birinde kolundan kurşun ile yaralandığını yazmaktadır. Daha sonra Çanakkale'deki çatışmaların sona ermesiyle Kafkas Cephesi'ne nakledilir. Günlüğünü yol boyunca da tutan yazarımız yollarda yaşadıkları zorlukları ve Cihan Harbi'nde Osmanlı Ordusu'nun nakil sıkıntılarına ışık tutar.

Bağlı olduğu 5. Tümen'in Bitlis'e gelmesiyle bir yıl sekiz ay burada kalır. Rusya'da devrim olması üzerine çatışmalar durmuştur. Yazar bu dönemde daha çok gündelik yaşam üzerine yazmıştır. Rusların çekilmesinden sonra Ermenilerle çatışmalar başlar. Yazar bu çatışmalardan ve yerel halkın çatışmalardan ne şekilde etkilendiğini günlüğüne not düşer. İyi bir gözlem yeteneği olan yazarımız halkın açlığını, katliamları ve bunun getirdiği ahlaksal çöküntüyü gözler önüne serer.

İstanbul'dan gelen emir üzerine birliğiyle birlikte Van, Doğubeyazıt üzerinden Kuzey İran'a girerler. Burada Urmiye Gölü civarlarında faaliyetlerde bulunup savaşın bitimine kadar bu bölgede kalırlar. Bölgede Süryaniler, Ermeniler ve Kürtlerle yapılan çatışmalar ile İngilizlerin bölgeye gelmesine değinir. Harbin bitmesiyle çekilmeye başlayan birliği, Kuzey Irak bölgesine gelir. Burada Irak bölgesinin boşaltılması üzerine bilgiler verir. Yazarın firkada yazıcı olması nedeniyle İstanbul'dan gelen bilgilerden haberi olur. İttihatçıların kaçması, Ahmet İzzet Paşa'nın hükümet kurması, Bolşevik İhtilali, Aleksandr Kerenski'nin Rusya'yı terk etmesi gibi konular hakkında önemli bilgiler verir. Kitabın son bölümünde artık yıl 1919 olmuş ve askerler terhis edilmektedir. Yazarımız günlüğünü 16 Mart 1919 tarihinde Sakarya Hereke'de, İstanbul'a dönüş yolcuğunda iken bitirir.

Günlük askerlerin sosyal yaşamıyla da birçok bilgi içermektedir. Yazar boş zamanlarında Alexandre Dumas'ın Kraliçe Margo'su, Hatibzade Mustafa Akif'in Kaptan Cemal'ini ve Kayıp Zevce kitaplarını okur. Ayrıca rast geldikçe tiyatroya da gitmektedir. Balıkçı Abdi ve İran'da, İran Şahı'nın zorbalığını anlatan bir halk oyununa da gitmiştir.

Yazar savaşın zalimliği ile ilgili ilginç detaylarda vermektedir. 7 Mayıs 1915 tarihli kısımda Çanakkale'de Nazillili Mustafa Onbaşı'nın aptes bozar iken kulağının tozundan vurularak şehit olduğunu yazar. Savaşta iç güvenliğin sıkıntılı bir hal aldığı görülür. 31 Aralık 1915 tarihli kısımda duyum aldıklarını Ermeni çetecilerin bomba ile bir köprüyü yıkacaklarını belirtir. Bundan dolayı belli bir süre köprüde nöbet tutmak zorunda kalırlar. 13 Şubat 1916'da İstanbul'a geri dönüş yolunda iken ise şu satırları yazar: “Başıbozuklarda(sivillerde) açlığın tesirini gördük. Hatta binlerce liraya namusunu değiştirmeyen gelinler yarım ekmek için askerleri içeri alıyorlar. Encam(sonunda) ırz namus kalmamış” (s. 47).

Kitapta yazar askerliğin, askerlerin ahlakını bozduğunu yazar. 15 Kasım 1917 tarihli kısımda “Bu ocakta çok kötüler nasıl ki iyi olur ise çok iyiler ise bilakis fena oluyor. 'Asker ocağı ahlakı düzeltir' derler bilakis seferberlikte umum asker hatta başıbozğunun ahlakı bozuldu. Kumar bizde, rakı sizde, hatta dalaveresiz hiçbir asker yok.” (s. 63). Sonraki sayfalarda birçok yerde gece kaçıp içkili eğlence düzenledikleri, kumar oynadıkları ve kadınlara gittiğini anlatmaktadır. Aynı zamanda arada sırada hırsızlıkla da karşılaşmıştır. 26 Kasım 1917 tarihli kısımda şöyle yazmaktadır: “Şevket'in çadırını ve benim iç donu ve gömleğimi odadan

çaldılar. Allah böyle askerliği kahretsin! Başka da yok..” (s. 65).

Kitap hazırlanış bakımından güzeldir. Burada Kitap Yayınevi'nin emeğine değinmesek olmazdı. Kitabın başında Karamanlıca araştırmaları uzmanı Evangelia Balta ile yayına hazırlayan Evangelia Achladi'nin önsöz ve giriş yazıları konulmuştur. Kitabı genel çerçevede ele alma ve yazar hakkında metinden çıkarılan bilgiler özet olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra yayına hazırlayanın notu başlığı altında metinde geçen eski kelimeler ve özel isimlerin günümüz ile o dönem kullanım hali hakkında bilgi vermektedir. Okuyucuların görebilmesi için örnek olarak, orijinal metinden iki sayfa numune konulmuştur. Metine girmeden önce Birinci Dünya Savaşı kronolojisi de verilmiştir.

Günlük metnine girmeden önce yazarın yolun haritalarla gösterilmesi, okuyucuya günlüğü okurken büyük fayda sağlamaktadır. Ayrıca kitabın sonunda günlükte adı geçen şehirler, isimler ve milletlerle ilgili fotoğrafların konulması da kitabın okunmasını zevkli kılmıştır. Yazarın halktan bir esnaf olması dilinin ağır olmaması da okuyucuya büyük avantaj sağlar.

Kitapta belirtmemiz gereken başka bir husus ise yazarın verdiği tarihler, olaylar ve kişilerin resmi tarihle uyumasıdır. Yazarımızın fırkada yazıcı olması hasebiyle bilgilere kolay ulaştığına değinmiştik. Kitapta dönemin bazı günlük ve hatıratı ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Aynı dönemde askerlik görevi yapan Avedis Cebeciyan'ın günlüğü, Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın hatıratı gibi birçok isimden faydalanılmıştır. Kaynakça kısmı oldukça zengin ve kapsamlıdır. Nitekim karşılaştırma yapılarak bilgilerin sınanması eserin kalitesini ve güvenilirliğini arttırmaktadır.

Son dönemde askeri hatırat ve günlükler yayınevleri tarafından çokça basılmaktadır. Özellikle Cihan Harbi, İstiklal Savaşı, Balkan Harbi başta olmak üzere sayısızca kitap çıkmıştır. Bu tarz kitapların yaygınlaşması dönemi daha iyi anlamımızı sağlar. Ayrıca bugüne kadar yüksek rütbeli ve tarihçilerin kaleminden okuduğumuz savaşları artık rütbesiz asker veya düşük rütbeli askerden de okuyabilmekteyiz. Bu da bize artık sadece taktik ve sayılar üzerinde durmak yerine, savaşların insani boyutu hakkında da bilgi sağlar. Bu tarz çalışmaların daha çok olduğu ve ortaya çıkarılmaya beklendiği bir gerçektir. Bu eserlerin ortaya çıkarılması askeri tarih çalışmalarını açısından büyük önem arz etmektedir. Bu konuda da en büyük iş yine tarihçiler ve yayınevlerine düşmektedir.